

Vi föddes på samma dag. Valborgsmässoafton dessutom, med bara några timmars mellanrum. Medan eldarna brann kom vi genom ringen av eld. Tomas mor var tyst, svettig och fokuserad som om det hela inte var värre än att klyva vinterns ved bakom dasset. Eldsmärket hade gjort henne sådan kan man tänka. Min mor däremot skrek så som grisen skriker vid julslakten. Hon trodde verkligen att hon skulle dö, klyvas mitt itu. Hade hon fått välja hade hon säkert sprungit ut i nattsärken och slängt sig på det flammande bålet utanför. Men värkarna höll kvar henne i sängen och jag föddes och plötsligt tog smärtan slut, som om den aldrig funnits. Tomas togs emot med de enda tårar Hildur fällt i sitt vuxna liv. Tårar som var lika delar glädje som sorg. Hon hade genast önskat honom ett annat liv, samtidigt som hon ville ha honom för alltid. Han var hennes stora kärlek från allra första stund. Han skrek inte när han kom till världen. Bara tittade på henne med sina nyföddhetsögon som tycktes hänga upp och ner fortfarande trots att han lämnat sin huvudstående tillvaro i livmodern. Hur mina ögon såg ut den där första skälvande stunden är det ingen som vet, för jag skrynklade ihop hela ansiktet och skrek allt jag orkade.

”Den tösen var det liv i” sa doktorn och skrattade.

Mor min somnade, men det första hon sade när hon i gryningen slog upp ögonen var ”Liv.” Eldarna hade

slocknat, kreaturen hade släppts ut på bete för första gången i år och häxornas blåkullafärd var överstånden när mor gav mig mitt namn.

Vad minns jag egentligen av de där första levnads-åren på Lövnäset? En gul kloss? En vag melodi som ständigt lät inifrån det stora köket där någonting alltid var i görningen och spred de dofter som vandrade från rum till rum i det stora trähuset? Det mor berättade om och om igen för mig om mig blev substitut för de minnen jag omöjligt kunde ha. Nyanserna i hennes tonfall, blickarna, allt betydde någonting i allt det där som tydligen var jag. Hennes blåa pigga ögon hade nyanser och skiftningar för alla sinnesstämningar. Kanske var det de där ögonen som är mitt första minne? Jag önskar att jag kunde säga det. Säga att jag minns precis hur hon lyfte upp mig och satte mig i sitt knä i gungstolen och hur hennes ord sedan speglades i ögonen, de där ögonen som höll fast mig tills hon inte ville berätta mera. Men det vore att ljuga. Mitt absolut första minne, det som helt och hållet är mitt eget är från den dagen då farmor dog. Minnet är suddigt och tycks knappt hänga samman alls. Hennes hand, så liten, vit, senig. En gammal hand. Vigselringen. Lukten av avföring i det lilla rummet. Stanken och guldets, på ett magiskt sätt sammanblandat så där som bara kan ske hos barn och galningar. Mors varma röda kinder som passade dåligt ihop med de arga ögonen som sade åt mig att låta bli farmors ringar. Gå ut. Gå ut och lek. Sedan de gula klossarna. Ja. Precis så. Och det är allt.

Ringarna, lukten, Gå och lek, klossar. Att farmor var död bekymrade mig nog mindre än mors blick. Hon var sällan arg på mig. Sällan arg alls. En ängels tålmod sade farfar att hon hade. Det sade han säkert innan farmor dog också och han fortsatte att säga så. I efterhand har mor fyllt i luckorna, men jag är ändå säker på att det är jag som minns ringarna, lukten, Gå och lek, klossarna. Just för att det är ungefär det som hon utesluter ur sin version. Hennes minne minns annat eller så vill hon inte minnas sina arga ögon. När hon berättade om farmor så började hon alltid med ”Minns du farmor, Liv?” Och jag nickade vagt, så att det lika gärna kunnat uppfattas som att jag ruskade nekande på huvudet ifall någon velat tolka det så. Hon tolkade det alltid som ett ja, en nickning.

”Farmor var skröplig redan när du föddes. Hon hade ont förstår du. Men när jag bar in dig till henne när du var alldeles nyfödd var det som om hon glömde av allt det där. Hon vågade inte hålla dig, för hon var rädd för att tappa dig, så jag lade in dig till henne i sängen och du somnade så sött. Alla kom in och tittade på er två, den äldsta och yngsta i familjen.”

Där gjorde hon alltid en paus, som om hon ville stanna kvar i just det ögonblicket, besöka det med hela sin själ. Sedan fortsatte hon att gunga gungstolen och berätta små historier. Tills hon kom till själva dödsdagen.

”Det var ju mitt huvudansvar, att se till farmor. De andra hade fullt upp med gården och jag var inget vida-

re med vare sig kor eller får eller träd. Farmor däremot förstod jag mig på. Även om det ibland var både tungt och besvärligt så tyckte jag om att sköta om henne, borsta hennes mjuka vita hår, klippa hennes naglar, bädda rent i sängen med nymanglade lakan och göra mat som hennes tandlösa mun kunde äta. Ofta sov jag inne hos henne och då gjorde du det också. Då blev det trångt i lillrummet innanför köket, kan du tänka.”

Mor skrattade lite och jag nickade förståndigt trots att jag nog inte riktigt förstod allt som hon sade. Ibland var det som om hon glömde bort att jag bara var en liten flicka. Ibland var det snarare så att det verkade som om hon bara behövde få prata, berätta om allt för att göra det verkligt och då spelade det ingen större roll ifall jag förstod eller inte. Och när jag inte förstod så tyckte jag ju ändå om hennes böljande mjuka röst och de där avslöjande ögonen.

”En morgon vaknade jag med känslan att det inte stod rätt till...”

Jag hade aldrig hjärta att påpeka att den där känslan kanske kom sig av att det stank bajs i rummet så att vem som helst skulle kunna kväljas, utan jag lät mor fortsätta att kalla det för sin känsla och lyssnade vidare.

”Och så fort jag satt mig upp i sängen och såg farmor så förstod jag. Vet du varför, Liv?” Nu ruskade jag våldsamt på huvudet, för det var nog vad som förväntades av mig.

”För att jag kunde se i hennes ansikte att hon inte hade ont längre. Det såg faktiskt ut som om hon log.

Jag tror att farmor kom leendes till Gud.”

Jag fick bita mig i läppen för att inte lägga till ”Och nedbajsad.”

”Och du Liv, var så duktig för du lekte med dina klossar och din docka ända tills de andra kom hem igen. Och då hade jag klätt farmor i hennes svarta söndagsklänning och flätat håret och allt. Farfar knäböjde framför henne och grät. Det var väl fint, Liv?”

Jag nickade. Så var hennes version. Trevligare än min, kanske, men mer sann? Sedan hon började att berätta så där om min farmor och hennes död för mig så har jag funderat just över sanningen. Ifall den alls finns. Lögner är en sak, men sedan, allt det där som ligger mellan lögnen och den absoluta sanningen, ifall den nu alls finns, vad är det om inte Livs sanning, mors sanning och i den finns det inbakat en hel del som nästan skulle kunnat kallas för lögn. Om mor inte uteslutit den lukten som fyllt det lilla rummet och sina arga ögon så hade jag kanske blivit en snällare flicka. En som inte funderade så mycket över sanningens böjbarhet. Att farmor var död var väl den absoluta sanningen. Ingen kunde säga mot det. Förmodligen dog hon tidigt den morgonen, kanske i gryningen, en gryning som började just i hennes rum och i köket. Kanske var det sista ljudet som hon hörde ljudet av ytterdörren när de andra försvann ut till sina sysslor. Eller inte. Mindes jag farmor? En hand, det är inte mycket till farmor. Vigslingen som jag snurrat runt på hennes finger. De få fotografier som finns kvar är suddiga och svartvita. Allvarliga.

Och alla tagna innan tänderna började trilla ut. Sedan vägrade hon bestämt att vara med på fotografi någon mer gång. Tjugo år av hennes liv finns helt enkelt inte bevarat till eftervärlden. Och det är en lång tid. När jag ser på de där bilderna vet jag att det inte var så som hon såg ut, men jag kan inte heller se henne tandlös och rus-sinskrynklig i mitt minne. Hon förblir en sextioåring med lagt hår och höghalsad klänning och stora, stora ögon. Jag önskar att jag hade fått de där ögonen. Men jag kan inte se att jag fått något av henne. Inte av farfar heller. Mor sade alltid att jag fått min fars mun, men den likheten tycktes ingen annan än hon se. Senobia brukade fnysa när hon sade så. Ungefär som hon fnös åt det mesta som Fritiof sade. Att fnysa var ett viktigt sätt för Senobia att kommunicera. Missnöjet eller misstron kom ut i korta stötar eller en enda lång genom hennes näsa. Jag tyckte aldrig om när hon fnös om mor påtalade likheten mellan min amorbåge och fars. Då kunde jag inte förstå varför. Jag tyckte helt enkelt bara att hon var dum.

”Tjock och dum” viskade jag för mig själv då, så att ingen kunde höra. Många år senare stod jag och vred och vände på den där munnen jag fått och synade den i spegeln och kunde inte heller finna någon likhet. Kanske var jag trots allt en bortbyting, jag med mitt ostyriga hår som stod i blonda lockiga testar runt huvudet på mig och som aldrig ville bli längre än axellångt. Det största beviset för att jag skulle vara en bortbyting var dock varken mina läppar eller mitt hår utan de där

gröna ögonen. Ingen annan än jag hade gröna ögon. När mor en gång hävdade att farmor haft gröna ögon så såg jag att hon ljög. Hon var världens sämsta lögnare och jag förstod inte varför hon ljög om något sådant. När jag senare samma dag frågade Senobia om saken så fnös hon såklart och jag förstod att jag hade tolkat mors ögon korrekt. Farmor hade inte gröna ögon, någonsin.

Farmor. Henne som jag egentligen inte skulle komma ihåg alls ifall mor inte gav mig sina minnen, omformade till lena stenar istället för de kantiga jag själv hade. Ringarna på den gamla handen, lukten av avföring, mors hårda blick som skickade ut mig i köket till de gula klossarna. Jag var inte ens tre år fyllda då. Döden var inget som jag tyckte någonting om alls. Den var, men inte mer. På något sätt kom den att bli mer smärtsam för varje gång, för det kan ju tyckas att man borde vänja sig. Men så är det inte. Inte för mig. Och då borde jag väl ändå insett, ganska tidigt, att begravningar hade jag en del framför mig. Att växa upp i ett hushåll med två gamlingar och deras halvgamla barn, däribland min far som var yngsta barnet samt min unga mor, borde gett mig en föraning. Rufus var närmare sextio vid min födelse och far hade just fyllt fyrtio. Vad annat än begravningar kunde jag vänta mig av framtiden?

Som tur var så förstod jag ingenting av det där när jag vid knappa tre års ålder med ilska i stegen gick ut till köket och stirrade på de gula klossarna. Att farmor var död och vad det innebar förstod jag nog inte alls. Men

mors arga ögon! Hon hade varit arg på mig. Och jag tyckte att hon var dum. Att klossarna var dumma. Vad som sedan hände den dagen är inte mina minnen.

Det luktade ljuvligt i den lilla stugan av nybakat bröd. Jag och Tomas hade redan övergivit leken vi nyss lekt och den betydde ingenting längre fastän vi nästan blivit osams. Vi hade bara Hildurs bröddoft i huvudet nu. Tanken på hur det gyllengula smöret skulle smälta på det varma brödet. Inget smakade bättre än det, det var Tomas och jag helt överens om. Hildur skrattade åt vår iver vid köksbordet där det nygräddade brödet låg. Det vattnades i munnen. Hildur skar i brödkakan. Fyra delar. En till mig. En till Tomas. En till sig själv och så en till Sara.

”Tomas, håll fingrarna i styr nu så att jag får på smör innan du sätter tänderna i den!”

Hon låtsades låta arg, men varken jag eller Tomas blev rädda för vi visste att Hildur aldrig skulle bli arg på riktigt på någon av oss. Om hon älskade Tomas så att det nästan var löjligt så kom jag inte långt efter.

”Välsignade barn” sade hon alltid när jag klev över tröskeln hemma hos dem och så pussade hon min panna. Jag torkade genast bort pussen med baksidan av handen och brydde mig inte så värst mycket om Hildur. Det var ju Tomas jag ville leka med och inte hans mamma. Sara var det något helt annat med. Tomas sade att hon var lika snäll som Hildur men att hon inte visade det jämt och inte på samma sätt. Och så kanske det var. Men jag var ändå lite rädd för henne, för den där stora

foten som Tomas sade kallades för klumpfot. Och det kunde jag mycket väl förstå, för det var liksom mer som en klump än som en fot. Hon hade en ovanligt gäll och vass röst också. Och rullstolen hon satt i var ett stort åbåke i trä som verkade ha ett helt eget liv med helt egna ljud. Helt plötsligt kunde den ge ifrån sig ett av de där märkliga ljuden och jag hoppade till av rädsla var enda gång. Till och med mitt i den njutning som ätningen av det nybakta brödet gav spratt jag till när ett oväntat gnissel från Saras håll fyllde det lilla köket. Mitt hjärta slog några extra slag och sedan tog jag en ny tugga som nästan smälte i min mun. Sådant här bröd kunde inte Sedonia baka! Hennes brödkakor var mörka och hårda och enligt henne själv så innehöll de allt en människa kunde behöva. Alltså tyckte inte Sedonia att människan behövde njutning, för att äta hennes bröd var visserligen mättande, men att äta Hildurs det var gott nog som att komma till himmelriket! Just så tänkte jag när jag satt i det lilla köket och dinglade med benen, medan det smälta smöret på brödet rann ner för mina fingrar. Himmelen, att den ibland fanns på jorden mitt i vardagen. Och Hildur fick skära upp mer och hon bredde på tjockt med smör. Jag slickade av fingrarna och tog några klunkar med mjölk innan jag var redo för mer av Hildurs bröd. Vi åt och åt och solen lyste, lyste in genom de tunna köksgardinerna och in på oss fyra. När jag var mätt rapade jag ljudligt och Hildur gav mig en låtsassträng blick. Tomas skrattade så att han kiknade.

”Nej, barn. Ut och lek med er nu, ut i vårsolen!”

Vi gjorde som vi blev tillsagda. Ut. I trädgården kring det lilla torpet stod det rad efter rad med körsbärsträd och alla stod i blom just den här dagen. Som i en saga. Men vi var för mätta för att springa omkring i den sagan, så istället lade vi oss på gräset i solen och tittade upp mot himlen, den lilla bit som inte täcktes av körsbärsblom.

”Titta, det molnet ser ut som en elefant!”

”Du har väl aldrig sett en elefant?”

”Det har jag väl.”

”Nähä!” sade jag emot.

”Jo, i en bok en gång.”

”Har ni böcker?”

”Jag sade väl aldrig att det var min bok heller.”

”Kanske inte det.”

Sedan låg vi tysta. Jag var nog lite sur. Tomas hade börjat kunna saker som jag inte kunde och han hade svar så snabbt. Han ville bestämma när vi lekte också, och så hade det inte varit förut. Jag vickade lite på min lösa framtand och funderade på hur jag skulle kunna få det att bli som förut.

”Har du en lös tand?”

”Mmm...”

”Får jag se?”

Jag gapade stort och vickade så mycket att det gjorde riktigt ont. Det var min första lösa tand och vad jag visste hade Tomas tänder som satt helt och hållet fast. Sedan slog jag igen munnen med en smäll och flinade.

För nu hade jag mer att komma med.

”Kommer du också att få ett sådant där märke?”

Jag petade, ganska hårt tror jag, på hans högra kind. Först ville han inte svara. Men jag petade en gång till, ännu hårdare.

”Nej, det kommer jag inte!”

Hade jag varit äldre så hade jag kunnat höra ett stråk av rädsla i rösten, en rädsla som sa att han faktiskt inte visste. Men i den stunden var jag sex år och kunde ännu inte urskilja nyanser särskilt väl. Jag bara visste att jag hade lyckats med något. Hur och vad kunde jag inte sätta fingret på och det behövdes inte. Jag slöt ögonen och kände hur härligt det var med makt och sol. Det hade varit en ovanligt kall vinter, en vargavinter som Joar sagt. Han hade alltid märkliga namn på saker och ting och inte på ett roligt sätt som Fritiof utan bara annorlunda. Vargavinter. Jag smakade på ordet medan jag vickade på tanden och ryste av välbehag. Vargavinter och lunginflammation. Det hade jag haft nu och tänkte aldrig ha igen. Men Sedonia hade fått alla att samlas runt min sjukbädd och be böner för mig varje dag. Sedonia hade nära till Gud sade mor och jag undrade hur hon kunde ha närmare till Honom än vi andra när vi bodde i samma hus? Kanske hade hon hittat en genväg som vi andra inte kände till? Jag tyckte det var dumt av henne att hålla genvägen hemlig. Men jag orkade inte fråga mamma, för febern höll mig tillbaka och kanske hade jag bara drömt alltihop. Mitt i febern hade jag blandat ihop vargar med Gud och faster. Gen-

vägen gick genom ladugården och Kullas bås och rakt in i Hildurs bakugn på något sätt som jag aldrig skulle kunna komma att förklara, för mellan Kullas bås och Hildurs bakugn låg inte bara rödmålade väggar utan även betesmark och en liten bit lövskog. Hur det sedan, bortom bakugnen kunde stå en gammal vithårig man med luden svans och huggtänder, kunde bara förklaras med mitt sjukdomstillstånd. Lunginflammationen hade nästan tagit mig till Gud, men jag måste ha gått vilse istället för att ta en genväg, för jag är fortfarande vid liv. Nej, aldrig mer vargavinter och lunginflammation. Helst av allt önskade jag att det skulle vara juli hela tiden, även fast en helt vanlig lördag en sådan här vårdag också dög bra.

”Ska vi bygga en koja och leka vargavinter?” sade jag sedan och tittade rakt in i Tomas bruna ögon. Bruna som Hildurs. Inte gröna som ingen annans.

”Visst” sa han och ryckte sådär på axlarna som han hade börjat göra på sista tiden. Vi reste på oss, gick genom trädgårdens blommande paradiset och örtagård innan vi kom fram till stengärdesgården som vi smidigt tog oss över på precis samma ställe som vi alltid tog oss över på. Stigen var väl upptrampad, och det var inte bara vi som använde den utan också Hildur när hon genade till källkällan. Strax innan vi kom dit vek vi av till vänster och gav oss djupare in i skogen. Det var så bra att bo där vi bodde tyckte både jag och Tomas. Hur vi än bar oss åt så skulle vi aldrig kunna gå vilse för våra hus och ödehuset låg på en udde och om vi skulle läm-

na den skulle vi stöta på landsvägen direkt och veta att vi gått alldeles för långt. Nu var det ingen större risk, för vi kunde skogen utan och innan. Om någon visste var bären skulle plockas om hösten så var det vi. Såväl kröser som blåbär. Vi hade också ett favoritställe att bygga kojor på och det var dit vi var på väg, när Tomas plötsligt vände sig om mot mig. Han hade inte behövt säga något, för han var likblek och svetten pärlade sig på överläppen.

”Jag mår inte så bra, Liv. Jag vill gå hem.”

Jag klappade honom försiktigt på axeln och sade att vi skulle gå tillbaka, såklart. Halvvägs tillbaka vek han sig dubbel och kräktes. Upp kom det fantastiska brödet, det nykärnade smöret och mjölken, rakt ut bara. Jag tyckte att det var äckligt och dessutom synd på det goda brödet. Jag vände bort huvudet och ett litet tag kändes det som om också jag skulle kräkas. Men det gick över lika fort igen och snart gick vi stigen fram igen. Över gärdesgården fick jag hjälpa honom och sedan sprang jag iväg för att berätta för Hildur. Hon släppte allt vad hon hade för händer, vilket var disken, torkade sina rödnariga händer på förklädet samtidigt som hon sprang ut ur stugan. Jag blev kvar där inne i köket för några sekunder. Ensam med Sara. Jag kunde inte låta bli att stirra på foten som var en klump fastän jag nog måste sett den tusen gånger minst. Sedan rusade jag också ut.

”Det är nog bäst att du ger dig av hemåt, Liv. Det kan vara något som smittar.”

Och en enda blick på Tomas blanksvettiga vita ansikte fick mig att inse att det där ville jag inte ha. Jag hade redan haft min vargavinterslunginflammation och nu var det Tomas tur. Inte min igen. Jag sade nog inte hej då ens utan rusade bara längs grusgången som kantades av blommande körsbärsträd och ut på grusvägen som skulle ta mig hem på bara en liten stund. Hur långt kan jag ha hunnit? Nu, så här i efterhand är det svårt att säga. Jag blir helt enkelt tvungen att hitta på. Stora eken. Eller den nästa igenvuxna infartsvägen till det hus som farmor och farfar bott i förut, långt innan jag var född och som nu stod öde? Där någonstans, ungefär. Jag sprang. Jag hade sprungit bara en liten stund, lämnat Tomas stödd av Hildur och satt fart hemåt. Jag förväntade mig väl inget särskilt vid min hemkomst utan bara att allt skulle vara som vanligt, precis sådär som barn tror. Att allt har stannat av, utom just de själva. Att barn växer märker de, men att de som redan är vuxna inte ska bli äldre, det tror de. I varje fall jag. Inget skulle någonsin hända, förutom det som hände varje dag. Sedonia skulle baka segt, mörkt bröd, gnola i köket och be innerligt till sin Gud. Senobia skulle sticka, virka, väva och fnysa och titta på mig med sina vattniga blå ögon som jag tyckte såg ut som en upptinad isros på ytterfönstren. Rufus skulle alltid kliä sitt röda hår som om det vore själva färgen som kliade och han skulle alltid vara mager som en sticka. Joar skulle säga ord som vargavinter och inte så mycket annat. Han sade sällan mer än två ord i taget. Han jobbade desto mer. Fritiof

skulle alltid vara familjens clown, som ibland var hemma och ibland inte. Farfar skulle vara vithårig och inte orka så mycket annat än bara det. Mor och far... ja, det var mor och far. Allt detta alldeles vanliga ansåg jag vid denna tidpunkt var att inte vänta mig något särskilt.

Men det var det. Varje människa är särskild. Har sitt syfte, sin plats. Det är bara så lätt att ta dem för givet, alla de där som tycks ha funnits för jämnan. Men någonstans vid den stora eken eller vid infartsvägen till ödehuset var det inte så längre. Och jag visste det instinktivt när jag hörde att skottet small av. I några sekunder stod jag helt stilla mitt på vägen. Andades knappt ens. Och det var som om allt annat också höll andan, som om varenda småfågel slutade att sjunga och löven slutade att viska med varandra i den lätta brisen. Några ljudlösa sekunder. Tydligast. För alltid kvar. Sedan sprang jag igen. Inte bort från Tomas sjukdom för att jag ville slippa den utan för att komma hem och få veta vad det var som hade hänt. De såg mig inte först, Joar och far. De stod bara alldeles stilla som om de fastnat i de där sekunderna som jag själv upplevt innan jag fått fart på benen igen.

Alltså sprang jag mot dem, samtidigt som Senobia kom ut från ladugården. Hennes skrik fick blodet att isa sig i ådrorna på mig, och på alla de andra också antar jag. Det var ett sådant skrik som gör det, ett som inte hörs så ofta. Och så såg jag vad de andra såg. Jag hann se det innan en varm och mjuk, men stor, hand höll för mina ögon. Fritiofs hand. Han var den enda

mannen här som hade mjuka händer och inte luktade ladugård för jämnan. Han drog mig med sig, upp på husets veranda, innan han lät mig se igen. Hans ansikte var konstigt. På vilket sätt kan jag inte beskriva. Fritiof kan se ut på alla möjliga och omöjliga sätt och jag var van vid hans livfulla mimik. Men detta var något annat. Konstigt. Sedan satte han sina händer för sitt eget ansikte och grät. Ingen påhittad lustigkurre till Fritiof grät utan den äkta Fritiof. Och då visste jag att det som jag nyss hade sett faktiskt var på riktigt och ingenting som jag hittat på. Jag hade livlig fantasi, det sade alla. Men detta hade alltså ingenting att göra med fantasi. Vid ladugårdsgaveln satt Rufus och det av hans röda hår som ännu fanns kvar var ännu rödare. Blodrött. Jag hade hunnit se. Den avsågade bössan som Joar brukade använda vid jakten, fast då hade den ju inte varit avsågad. Jag antog att det var Rufus som hade sågat av pipan. Jag tänkte verkligen på det. På vem som hade sågat av pipan på Joars bästa jaktgevär? Det kunde inte vara Joar. Han skulle aldrig. Alltså måste det vara Rufus. Men varför hade han gjort det och sedan det där onämnbare som krävde att jaktgeväret sågades sönder? Och insikten. Han hade skjutit sig själv. Jag visste inte vad jag skulle göra. Kunde inte Joar, som kunde allt, laga honom? Jag kunde hjälpa till. Helt plötsligt tyckte jag att det var en alldeles utomordentlig idé.

”Fritiof, gråt inte! Joar och jag kan säkert laga honom.”

Men istället för att bli glad åt min alldeles lysande

idé grät Fritiof ännu mer. Han tog tag i mig med båda sina händer och skakade mig.

”Dumma unge! Fattar du inte att han är död? Död!” Sedan kramade han mig så hårt att jag trodde att jag inte skulle kunna få någon luft.

”Förlåt, Liv” mumlade han. ”Förlåt mig, det var inte meningen att göra dig illa. Jag vill aldrig göra dig illa.”

Det var först den kvällen som jag faktiskt grät över dödens närvaro i livet. Mor satt på min sängkant och strök mig över det bångstyriga håret som om hon försökte tämja det.

”Lilla Liv... Lilla Liv...”

Jag kunde inte se henne i mörkret. Och jag hade så gärna velat se hennes ögon.

När förstod jag varför inte Rufus velat leva längre. Lika tydligt som jag minns den dagen då han sköt sig vid ladugårdsgaveln, lika diffust är det minnet, som om svaret kom smygande, sakta, sakta med väldigt små steg.

Våren tog större kliv och övergick i sommarprakt, och den stockros som Senobia och Sedonia planterat på platsen där Rufus skjutit sig blommade. Blommor från juli till september som kan bli tre meter höga med gula ögon och en djup rosa färg som övergår i vitt längst ut på varje blommornas kronblad. De skötte om den som om den vore ett litet barn. De till och med pratade med stockrosen där den stod i full blom och sträckte på sig. Jag gick med dem och vattnade den en förmiddag.

Det var då som jag för första gången fick höra talas om Ottilia. Först trevande, som om Sedonia inte riktigt kunde finna orden. Sedan var det som om hon talade mer med stockrosen än med mig, som om det underlättade så att orden kunde finna sin väg ut ur henne. Senobia rensade ogräs med van hand under tiden som hon berättade.

”Hon kallades Tilia. Tilia Cordata och det är latin för skogslind. Din farfar har alltid varit mycket förtjust i träd, så det var han som sade att hon var hans skogslind med hjärtformade skira blad. Men hon dog. Hon var den första av oss syskon som dog. Tre år blev hon, men hennes hjärta var för svagt redan vid födseln. Då hon föddes var hennes läppar var blåa och andningen snabb och ytlig. Ingen trodde att hon skulle få uppleva sin första födelsedag, än mindre tre. Vi visste allihop att hon aldrig skulle uppnå vuxen ålder och det var därför som vi alla älskade henne desto mer. Sådant som jag och Senobia fick skäll för kom hon undan med. Hon såg till och med ut som en liten ängel med sitt nästan vita hår och stora havsblå ögon.” Sedonia tystnade och strök undan en tår som just skulle till att komma ur hennes öga.

”Då har hon en grav, precis som Rufus?”

”Ja...”

”Jag har aldrig sett den. Ingen har någonsin berättat om Tilia för mig.”

Jag tjtade på Sedonia, som egentligen hade andra sysslor att utföra, att plocka en korg full med sommar-

blomster tillsammans med mig för att sedan ro över till kyrkogården. Inte utan protester fick vi med oss Senobia som rodde oss dit så att Sedonia kunde ro tillbaka sedan. Det var längre att ro än vad det såg ut ifrån bryggan och jag förvånades alltid över avståndet som tycktes växa så fort båten kommit ut en bit på sjön. Att det behövdes två personer för att orka med att ro fram och tillbaka visste vi alla. Vi hade i varje fall tur, för det var så vindstilla att sjön låg spegelblank. Jag doppade ena handen i vattnet och lät den hänga där över relingen och kände hur vattnet klövs utav den. Senobia rodde med jämna tag, inte alls så där ryckigt som Sedonia. Hennes genväg till Gud kunde alltså inte gå över vattnet, tänkte jag plötsligt och log åt tanken. Båten stötte mot den sandiga botten och jag fick hoppa i och dra upp den lite till så att mina båda levande fastrar kunde komma torrskodda iland. Sedonia tog sedan min hand medan Senobia förtöjde ekan och tog blomsterkorgen på armen. Vi gick sedan sida vid sida uppför backen och in genom den tunga järngrinden i den kallmurade stenvuren som skiljde kyrkogården från vanlig ängsmark. Jag tyckte alltid att det kändes speciellt att gå in där i de dödas vilorum, som omgärdades av såväl muren som sorgeträden med sina hängande grenar, *Fraxinus excelsior pendula*, som Sedonia sade att de hette. Jag tyckte att det rasslade för mycket under mina fötter när de gick fram längs de finkrattade grusgångarna. Jag ville inte väcka någon döing. Och denna gång var jag dessutom tvungen att hålla jämna steg med Sedonia, som inte

alls verkade bry sig om hur mycket gruset lät eller om hon förstörde mönstret som klockaren krattat i gruset. Som alltid var hon rask och effektiv. Hennes grepp om min hand var tillräckligt hårt för att jag inte skulle kunna lirka mig ur det men heller inte hårt nog för att jag skulle kunna klaga på att hon gjorde mig illa. Och så, helt plötsligt, stod vi bara ett stenkast från Rufus grav invid en mycket liten gravsten där det bara står Otilia, hennes födelseår och dödsår.

”Jag var lika gammal som du är nu när hon dog” sade Sedonia.

Jag såg upp på henne och kisade för solen som bländade mig. Det är svårt att tänka sig faster Sedonia som sjuåring. Förmodligen hade hon varken gråsprängt hår eller fullt med rynkor i ansiktet då. Hon tog mina båda händer och såg mig in i ögonen.

”Liv”, sade hon och jag hörde att hon darrade på rösten som om hon skulle brista ut i gråt. Jag nickade allvarsamt och bet mig i underläppen.

”Det var när Otilia dog som jag först mötte Gud. Lova mig, Liv, att alltid vara öppen för det mötet. För det går inte att veta på förhand när det ska ske.”

”Jag lovar, faster Sedonia.”

Senobia delade upp blommorna och sade åt mig att binda en vacker krans att lägga på gravens medan hon slog sig ner på bänken en bit bort bredvid sin syster. Jag kunde inte höra vad de pratade om där borta vid bänken men de båda var precis som vanligt, innan vi gick backen ner till stranden och rodde hem. Det fanns

inte ett spår kvar av gråtmildheten hos Sedonia. Därefter tänkte jag på Gud varje kväll. Och jag trodde att Rufus kanske bara hade haft bråttom dit och gjort ett sådant där vådaskott som farfar sagt till prästen. Jag antog att vådaskott betydde att man hade gjort det själv. Det som inte någon vuxen förklarade för mig hittade jag helt enkelt på betydelser och förklaringar till så att det passade in. Att farfar ljugit för prästen för att få Rufus begravd i vigd jord var utanför sådant som jag trodde och visste. Farfar var ingen lögnare och Rufus definitivt ingen syndare. Rufus hade varit den snällaste i världen även om han hela sitt liv varit lite klen. I efterhand förstår jag inte varför farfar lämnade över det största ansvaret på Rufus när han efter farmors död ansåg sig vara för gammal för att sköta gården. Att han gav det ansvaret till Rufus var enbart för att han var den äldste sonen och det var så ett arvsskifte gjordes. Hur lämpad han var för uppgiften hörde inte dit, han var den äldste och därmed var det bestämt. I efterhand tänkte säkert farfar att han naturligtvis borde lagt ansvaret på Joar. Han var bonde uti fingerspetsarna och visste precis vad som behövde göras och när det behövde göras och framför allt hur det skulle göras. Men Rufus hade varit två år äldre än Joar och det avgjorde allt.